

absolutismus:

lze považovat vzestup v Itálii a Německu

hospodářství. Během Benátky a Janov přesto a Bejrútem. Obchodně převažoval obchod Florencii se vyrábělo tví a kamenictví. Řím oháněly rozvoj kulturo mořeplavectví bylo mezi roky 1420 a 1450 říí, sochaři, architekti

panovníkem Mohamedice (1517), rozpuštění ný výrobní kapitalis-

roce 1450 - přičemž je e odehrál již v raném ův vynález byl pouze rem k tištěným maso- isy po roce 1517.

ma

roce 105 př. n. l. byl Persii a Egypt v roce v Norimberku první Norimberk centrem h hadrů. Od té doby dy se vždy jedna celá eskotiskem kupovali náboženské naučné rávaly, vycházely kni- většinou se jednalo o malé hrací karty.

Dřevotisky dosáhly svého vrcholu kolem roku 1450.

Počínaje rokem 1430 se užívaly také mědirytiny, rydlem vyryté linie do měděné desky se plnily barvou, která se při tisku přenesla na list papíru, tzv. hlubotisk. *Kopie náboženských obrazů se prodávaly nejlépe. V té době se vyráběly v kláštřích a prodávaly se na poutních místech.*

Mědirytina byla stejně revolučním objevem jako tisk písma. To v mediálně historických pojednáních zaniká. Zlepšení technické reprodukce písma se slaví jako vynález století, předpokládá se, že Gutenbergův vynález zahájil epochální zvrat od orální k vizuální kultuře, ke kultuře písma. To je mýlka. Technická reprodukce obrazů byla pro vývoj novověku stejně tak důležitá (E. L. Eisenstein 1997, s. 35nn.).

Gutenberg: Zisky z přístrojů

zachycujících nadpozemské paprsky, bible a tisk odpustků

Kolem roku 1450 tiskl Gutenberg v Mohuči - přesnější informace nemáme - poprvé jednotlivá písmena.

Johannes Gensfleisch zur Laden zvaný Gutenberg (1397-1468) - „Gutenberg“ podle usedlosti, v níž v Mohuči bydlel - byl movitým členem mohučské patricijské rodiny Gensfleischů a žil pravděpodobně ze svého majetku. Když cechy zesílily a požadovaly zdanění patricijů, odstěhoval se do Štrasburku. V období 1434-1444 je jeho pobyt doložený listinami. Ve Štrasburku vyráběl cášská poutnická zrcátka. Byly to tištěné kovové amulety, které měly uprostřed zrcátka zachycovat divotvorné paprsky sv. Rocha, který tam bylo možné pomocí těchto zrcátek zachycovat divotvorné paprsky sv. Rocha, který tam nahoře na věži - tedy velmi daleko od tisíců věřících - býval periodicky vystavován (město Mohuč 2000, s. 125n.). Gutenbergova firma - jejími podílníky byli tři bohatí štrasburští občané - vyráběla poutnická zrcátka ve velkém, lisovacím postupem vyvinutým Gutenbergem. Listiny dokládají, že měl lis. Tak začala nová éra technické reprodukovatelnosti s auratickým masovým zbožím.

Od přelomu let 1447/48 byl Gutenberg zpátky v Mohuči, kde kolem roku 1450 vynalezl tisk s pohyblivými písmeny. *Již tenkrát byl zapotřebí na vývoj nových médií silný kapitál* a Gutenberg si zařídil na vybavení tiskárny úvěr. Finančník Johannes Fust mu zapůjčil 1600 guldenů - což představovalo hodnotu zhruba 20 měšťanských domů nebo 6 až 8 venkovských statků - s 6% úrokem.

Co a zda vůbec Gutenberg tiskl před rokem 1452, se neví. Učenci se přou, zda Gutenberg vytiskl *Fragment vom Weltgericht* (Fragment Posledního soudu) - dochoval se pouze malý lístek - a zda to bylo kolem roku 1440/44 ve Štrasburku nebo někdy mezi roky 1445 a 1454 v Mohuči (Geldner, s. 158; Widmann, s. 13nn.).

V roce 1452 začal Gutenberg tisknout svou bibli. Napsaná byla latinsky. Písmena sázelo šest sazečů. Tisklo se na šesti lisech. V roce 1455 byla bible dokončena. Měla 1200 stran, náklad se pohyboval mezi 180 a 200 kusy. Byla to první tištěná kniha a samozřejmě nebyla žádným masovým médiem.

Gutenbergovy litery byly lity ze slitiny cínu, olova, antimonu a vizmutu. Velkým rozdílem bylo, že opotřebované litery bylo možné vyměnit a znovu je odlít.

Gutenbergovou první velkou zakázkou byl tisk odpustkových formulářů v latině v letech 1454 a 1455, jednalo se o první tištěné úřední formuláře. Byl to rok, kdy Turci dobyli Cařihrad, zničili tak křesťanskou východořímskou říši a zablokovali dálkový obchod. Mohučský říšský biskup vydal tyto odpustkové formuláře proto, aby mohl

financovat válku proti Turkům. Putující kazatelé je prodávali platícím věřícím. Jméno věřícího, místo a datum se zapisovalo rukou a vše bylo nakonec opatřeno pečeti. S touto listinou si mohl kupující vybrat zpovědníka a ten ho mohl na základě listiny zprostit všech hříchů, což bylo jinak privilegium vyhrazené pouze papeži.

V roce 1454 vytiskl – pravděpodobně – Gutenberg ve své vedlejší dílně *Turecký kalendář* (Türkenkalender), dnes nejstarší dochovaný lidový tisk v německém jazyce, rýmovaný text, který poukazyval na nebezpečí hrozící od islámu. Každý měsíc kalendář vyzýval jednu z vládnoucích instancí do boje křesťanství proti Turkům: v lednu papeže, v únoru císaře, potom arcibiskupy, francouzského dauphina, posléze vévody atd. (Geldner 1972).

V roce 1455 prohrál Gutenberg, který neplatil úroky, při o svou tiskárnu a práva na bibli se svým dosavadním finančníkem Fustem. Ten si otevřel spolu s Gutenbergovým tiskařem Petrem Schöfferem svou vlastní tiskárnu. Prodejem biblí měl Fust čistý zisk ve výši 5000–6000 guldenů (= 63–75 městských domů nebo 38–50 zemědělských usedlostí).

Technika tisku – písmo a obraz – se rozšířila: Ve Štrasburku byla první tiskárna v roce 1458, v Kolíně a Římě v roce 1465, v Barceloně v roce 1468, v Utrechtu a Benátkách 1469, v Norimberku a Paříži 1470, v Londýně 1476. V roce 1470 otevřel Anton Koberger v Norimberku velkou tiskárnu, byl to velkopodnik se 100 zaměstnanci, 24 lisovacími stroji a pobočkami rozmístěnými v celé Evropě. Dalším centrem tisku v Německu byl Augsburg. V letech 1490–1520 byly hlavním městem tisku v Evropě Benátky. Knihy byly drahé, neboť tiskařské lisy byly ze dřeva, vypadaly podobně jako lis na víno a truhláři je vyráběli po jednotlivých kusech. Každý tiskař vyráběl své vlastní litery. Licí kov a tiskařská barva byly drahé. Jeden tiskařský lis vytiskl za den přibližně 200 až 1000 listů.

Kolem roku 1490 se začaly rozlišovat jednotlivé profese, existovali písmolijci, tiskaři a nakladatelé.

Bestsellery v 15. století: pobožné, ezoterické a lidové knihy

Nejčtenějšími knihami 15. století byly:

1. *Bible*. Přibližně do roku 1500 existovalo 18 biblí vytištěných v německém jazyce, ilustrovaných barevnými dřevořezy a určených bohatým kupcům.
2. *Život svatých*, kniha historie, příběhy mučedníků atp.
3. *Knihy o dětství Ježíše*, s příběhy, které v bibli nebyly, např. Ježíš přikazuje zvířatům, aby nikdy nikomu neublížila atp.
4. Páter Stephan Fridolin: *Pokladnice aneb skříň skutečných bohatství blaha a věčné blaženosti* (1491) (Schatzbehälter oder schrein der waren reichtenümer des heils unnd ewyger seligkeit), kniha kázání.
5. *Zrcadlo lidského blaha* (Spiegel des menschlichen Heils), upomínková kniha s výklady biblických legend.
6. Hartmann Schedel: *Světová kronika* (Weltchronik 1493), německá a latinská jazyková verze s více než 1700 dřevořezy.
7. Knihy o léčivé a magické síle přírody; knihy o bylinkách jako například *Zahrada zdraví* (Gart der Gesundheit), *Hortus Sanitatis*, *Herbarius*, o léčivých rostlinách s obrázky; Konrad von Megenburg *Knihy přírody* (Buch der Natur), kniha s popisy zvířat a magické síly kamenů – dnes se tomu říká ezoterika.

8. Lidové knihy s písní vořezy.

9. Cestopisy, např. H bavorským komoří u Turků a Mongolů oblíbený byl *Cestopis* svou cestu do Svaté země.
10. Hrdinské ságy antik

Ani ty nejčtenější knihy 15. století
4 % obyvatelstva (podrobně neuměla, i když v některých obyvatele číst a psát, stejně jako po reformaci vznikly Existovali soukromí od vesnicích farářů dbal na však psát. Mnozí z těch obrázky a někdo jim písních a hlasitě se z nich až v 18. století.

První kulturní revoluce

Revoluce médií se Stále se tvrdí, že Gutenberg byl koncept psací stroj, s nímž byl 1998, s. 253; Giesecke a Pobožnostkářské a ezoterické

K revoluční změně v myšlení
zájmu věci materiálních byl zlom ve srovnání s božskou myšlenkou a o křesťanství, bylo božství zbaveno

Nová hra s jednotlivými náboženskými obrazy. Jenom některé z nových a obsahově „pokročilých“ nedostali do problémů církev používala propagační uskutečňovala jakási katolická témata, ale inovace

V náboženských podobách docházelo ke změnám

Sestávala ze vzájemně izolovaných stříbrných a zinkových plátků. Jiný způsob získávání proudu vynalezl roku 1824 Dominique François Jean Arago. Objevil, že mezi magnetem a pohybující se měděnou deskou vzniká proud. Předcházely tomu další objevy o elektrodynamice Hanse Christiana Oerstedta z roku 1820 a André Marie Ampèra z roku 1822, které tu pouze zmiňujeme. Roku 1831 objevil Michael Faraday možnost vyrábět elektřinu pomocí indukce.

Elektrický telegraf

Od Voltova vynálezu baterie se mnozí pokoušeli sestavit využitelné telegrafní přístroje: elektrolytický telegraf (Sömmerring v roce 1809), elektromagnetický telegraf (Ampère v roce 1820; Gauss a Weber v roce 1835), psací telegraf (Steinheil v roce 1836), jehlový telegraf (Cooke a Wheatstone v roce 1837), ukazatelový telegraf (Bréguet v roce 1845, Siemens v roce 1847). Všechny tyto pokusy ztroskotaly, protože buď vyžadovaly příliš drahou techniku, nebo příliš složitou obsluhu (Gööck, s. 311n.).

Jako úspěšný se ukázal psací telegraf, který na základě všech předchozích pokusů sestavil roku 1837 v New Yorku portrétista a univerzitní profesor Samuel F. B. Morse. Roku 1840 sestavil telegrafní abecedu, která nese jeho jméno. Je sestavena z dlouhých a krátkých elektrických impulzů, které se okamžitě u příjemce přenášejí pomocí tužky - v pozdější zlepšené podobě přístrojem - delšími a kratšími čárkami na nekonečný proužek papíru. Problém, že proud získávaný z baterií byl neúměrně slabý, se překonával pomocí relé, která se mezi ně zapojovala: první elektrický obvod zapnul druhý, vlastními bateriemi napájený okruh, ten zase třetí a tak dále, až došly k příjemci. Takový proces byl poměrně drahý. Morse přesto dosáhl toho, že americký kongres financoval jeho telegrafní linku mezi Washingtonem a Baltimorem. Stalo se to v roce 1844 a linka bývá považována za první telegrafní spojení na světě. Roku 1845 si Morse nechal svůj telegraf patentovat.

Hned v roce 1844 zavedl do redakce elektrický telegraf vydavatel a majitel listu *New York Herald*, James Gordon Bennet. Ve svém listě o tom okázale napsal: „Rychlejším šířením zpravodajství se stane veřejné vědomí aktivnějším. Rychlá komunikace novin o velkých událostech vyvolá u mas vášnivý zájem o veřejné události. Intelektuální, filozofický a originální novinář získá větší, entuziastičtější publikum, než tomu bylo dříve“ (*New York Herald*, 12. 5. 1845). Ať už jeho čtenářstvo bylo intelektuálnější nebo ne, *New York Herald* rozhodně mezi lety 1846 a 1849 zvýšil náklad z 12 000 na 33 000 výtisků (Bleyer, s. 201).

V Německu předvedl Werner Siemens v roce 1847 svůj ručičkový telegraf poprvé na trase Berlín - Postupim. Stal se členem pruské telegrafní komise a mohl si sám přidělovat zakázky. Ve stejném roce založil Telegrafní stavební instituci Siemens a Halske. Siemens se proslavil tím, že zlepšil pomocí speciálního uhlovodíku podobného kaučuku, gutaperči, izolaci telegrafního kabelu.

Na základě nové techniky vznikly tři velké zpravodajské agentury: Havas v Paříži, Reuters v Londýně a Wolffova v Berlíně. V roce 1870 utvořily kartel a rozdělily si mezi sebou svět.

Rotačka, linotyp

Dalším podnětem pro rozvoj komerčního tisku se stal kolem poloviny 40. let 19. století pokrok v tiskařské technice, který umožnil rychlejší a aktuálnější vydávání novin a zvýšení jejich nákladů. Dosavadní tiskařské stroje pracovaly na principu plochého tisku. V roce 1846 byl zaveden Hoeův

cylinrový tiskařský stroj, který umožnil tisknout listy sázela ještě ručně jednotlivé listy, které se c

Roku 1848 zavedly lo pás papíru, odvíjený z oklů. Stroj dokázal vytisknout výtisk. Rotační stroj rolkařského rámu, pak se zřím kovem. Tento tiskařský náklady. Konečně se rokl timoru první sázecí řádk

Pro rozvoj komerčního tisku a všeobecně školního vzdělání v roce 1800 bylo vynaloženo 180 milionů na 460 miliónů zlepšena, školní docházka

Zvrácenost osvětlení první Comtova teorie

Jak zakladatel sociologie proměnil na „pozitivní vědu“ Doba masové společnosti v Francii v době restaurace Francouze Comta.

Auguste Comte (1798-1857) byl filozof, sociolog, publicista a pedagog. V roce 1830 založil Polytechnique v Paříži (1832-1837) a oddělení vysoké školy (1837-1848) na úrovni (1851-1857). Jeho otec byl

Comte chtěl pomoci šířit „pořádek a disciplínu“. Chtěl se zabývat ky a proletariátem. Comte byl vůdčí osobností francouzské kontrarevoluce.

Hrabě Louis de Bonald chtěl lepší způsob jak zachovat lid. To byl přístup zachovat vliv náboženství v 19. století stal prezidentem pokládal cenzuru za „sanitární učeními, tak jako se těmny proti víře“ a kritiku Ka

Také Comte se chtěl vrátit k pozitivní vědě. V duchu svého protiosvětlení chtěl, že „s většinou myšlenek, víry nebo důvěry, a ne na

látků. Jiný způsob získá-
go. Objevil, že mezi mag-
házely tomu další objevy
a André Marie Ampère
Michael Faraday možnost

žitelné telegrafní přístro-
ktromagnetický telegraf
if (Steinheil v roce 1836),
ý telegraf (Bréguet v roce
protože buď vyžadovaly
i. 3mm.).

ch pokusů sestrojil roku 1837
'40 sestavil telegrafní abecedu,
ckých impulzů, které se
ené podobě přístrojem -
lém, že proud získávaný
á se mezi ně zapojovala:
ijeny okruh, ten zase tře-
drahý. Morse přesto do-
ku mezi Washingtonem
za první telegrafní spo-
rat.

avatel a majitel listu *New*
ale napsal: „Rychlejší
ychlá komunikace novi-
né události. Intelektuál-
ší publikum, než tomu
vo bylo intelektuálnější
klad z 12 000 na 33 000

kový telegraf poprvé na
ise a mohl si sám přidě-
ituci Siemens a Halske.
líku podobného kauču-

entury: Havas v Paříži,
artel a rozdělily si mezi

19. století pokrok v tiskařské
nákladů. Dosavadní tis-
46 byl zaveden Hoeův

cylindrový tiskařský stroj, ve kterém byl také tiskařský plát - do něhož se jednotlivá pís-
mena sázela ještě ručně - zaoblen jako velký válec. Tento tiskařský válec narolovával
jednotlivé listy, které se do stroje dávaly.

Roku 1848 zavedly londýnské *Times* první rotační stroj, který tiskl na „nekonečný“
pás papíru, odvíjený z obrovských papírových rolí. Ty se vsazovaly do tiskařských stro-
jů. Stroj dokázal vytisknout 12 000 výtisků za hodinu při čtyřech stranách každého
výtisku. Rotační stroj roku 1860 vylepšil William A. Bullock. Písmena se sázela do tis-
kařského rámu, pak se zhotovil otisk do papírové masy, zaoblil se podle válce a vylil se
kovem. Tento tiskařský postup se od roku 1872 všeobecně rozšířil. Umožnil vysoké
náklady. Konečně se roku 1869 prosadily sázecí stroje a v roce 1884 již existoval v Bal-
timoru první sázecí řádkový linotyp. Jeho vynálezcem byl Ottmar Mergenthaler.

*Pro rozvoj komerčního tisku však existovaly i zcela jiné, obecnější podmínky: rychlý nárůst obyvatelstva
a zveřejnění školního vzdělání. V Evropě vzrostl mezi lety 1800 a 1914 počet obyvatel ze
180 milionů na 460 milionů lidí. Ve všech evropských zemích byla zavedena, popř.
zlepšena, školní docházka, a tak stále více lidí umělo číst.*

Zvrácenost osvícenství: první Comtova teorie manipulace masami

Jak zakladatel sociologie chtěl kriticky myslící obyvatelstvo
proměnit na „pozitivní“ masy

Doba masové společnosti vyvolala potřebu vědy o společnosti, sociologie. Vznikla ve
Francii v době restaurace a zavedení tohoto pojmu je spojeno se jménem reakčního
Francouze Comta.

*Auguste Comte (1798-1857) byl sociální filozof, zakladatel pozitivismu. Postupně pracoval jako tajem-
ník (1817-1824), publicista a soukromý učitel (1825-1832), repetitor pro analýzu a mechaniku na Ecole
Polytechnique v Paříži (1832-1851), Examineur d'Admission, to je zaměstnanec dnešního studijního
oddělení vysoké školy (1837-1844), a autor a soukromý učitel, který žil z příspěvků svých anglických pří-
znivců (1851-1857). Jeho otec byl obyčejným úředníkem v Montpellier.*

Comte chtěl pomoci šlechtě a velkobořžoazii, která se opět dostala k moci, obnovit
„pořádek a disciplínu“. Chtěl být prostředníkem mezi králem a lidem, mezi průmyslní-
ky a proletariátem. Comte tak pokračoval ve snaze de Bonalda a de Maistra, předsta-
vitelů francouzské kontrarevoluce.

Hrabě Louis de Bonald a Joseph de Maistre, už v exilu, spatřovali v roce 1796 nej-
lepší způsob jak zachovat autoritu monarchie a církve v tom, že se nebude měnit posta-
vení lidu. To byl přístup, který se velmi líbil také německým romantikům chtějícím
zachovat vliv náboženství, předsudků, pověr a tradic. De Bonald se ve dvacátých letech
19. století stal prezidentem tiskového dohlížecího výboru a při výkonu své funkce
pokládal cenzuru za „sanitární opatření, které chrání společnost před nákazou chybný-
mi učenými, tak jako se tělo ochraňuje před nákazou cholery“, a pronásledoval „zloči-
ny proti víře“ a kritiku Karla X., krále z boží milosti, jako přečiny novinářů.

*Také Comte se chtěl vrátit k mýtům, také on si přál věřit lid, stejně jako tomu bylo ve středověku.
V duchu svého protiosvícenského smýšlení napsal v roce 1822 - bylo mu tehdy 24 let -,
že „s většinou myšlenek, které veřejnost přijímá, se lidé ztotožňují pouze na základě
víry nebo důvěry, a ne na základě důkazu“ (s. 42). Zásady svobody svědomí, suvereni-*